

Կ Ո Ն Ս Պ Ե Կ Տ

ՏԵՂԱԿԱՆ ՀՈՊ-Ի ՄԻԱՎՈՐՄԱՆ
ԿՈՄԱՆԴԱՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԱՍԻ
ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

505

(ԿԱԶՄՎԱԾ Ե ՏԵՂԱԿԱՆ ՀՈՊ-Ի ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ
ՇԱՐԲԱՅԻՆ ԿԱԶՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐԻՆԱ-
ԿԵԼԻ ԾՐԱԳՐԻՑ
ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ ԲԳԿԻ ՀՈՊ-Ի ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ)

Հրատարակչություն Յերեանի տեղական ՀՈՊ-ի շտաբի

ԽՆԴԻՐ 1.

ՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԻՋՈՅՆԵՐԸ

Ուղղմական ողային նախատորմը, վորն ալժմ հանդիսանում և հարձակման հզոր միջոց, հիմնականում բաժանվում և հետևյալ տեսակների.

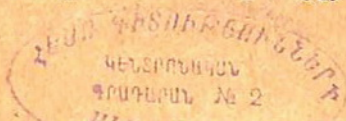
1. Հետախուզային սավառնակներ,
2. Ռմբակոծող սավառնակներ,
3. Կործանիչ սավառնակներ և
4. Գրահող կամ հրսող սավառնակներ:

Բացի այդ, ուղղմական նորատակների համար կարող են ուղտադործվել մարդատար, սանիտարական և այլ սավառնակները:

Հետախուզային սավառնակների հիմնական խրնդիրն և կատարել մոտիկ և հեռավոր հետախուզություն: Նրանք հիմնականում տարբերվում են մյուս սավառնակներից նրանով, վոր իրենց վրա ունեն լուսանկարչական ապարատներ: Հորիզոնական արագությունը 300—350 կլմ. մեկ ժամում, առաստաղը՝ մինչև 7000 մետր:

Չինված են՝ զնդացիներով և թեթև ուղմբերով:

Ռմբակոծող սավառնակների հիմնական խնդիրն է՝ ուղմբերը տեղ հասցնել և նետել: Ռմբակոծող սավառնակները լինում են ծանր, միջին և թեթև: Նը-

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՍՀՄ-Ի ՅՈՒՐԱ-
ՔԱՆՉՅՈՒՐ ՔԱՂԱՔԱՅՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՐՏՔՆ Ե :
ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության 133-րդ հոդվածից

ՄԵՆՔ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄՆ ԵՆՔ ՈՒ ՊԱՇՏՊԱ-
ՆՈՒՄ ԵՆՔ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸ : ԲԱՅՑ ՄԵՆՔ
ՉԵՆՔ ՎԱԽԵՆՈՒՄ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԻՑ ՅԵՎ ՊԱՏ-
ՐԱՍՏ ԵՆՔ ՀԱՐՎԱԾՈՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ
ՀՐԶԻԳՆԵՐԻ ՀԱՐՎԱԾԻՆ :

ՍՏԱԼԻՆ

ՈՒՐԻՇԻ ՎՈՉ ՄԻ ԹԻՉ ՀՈՂ ՉԵՆՔ ՈՒԶՈՒՄ : ԲԱՅՑ
ՄԵՐ ՀՈՂՆ ԵԼ, ՄԵՐ ՀՈՂԻՑ ՎՈՉ ՄԻ ՎԵՐՇՈԿ ՎՈՉ
ՎՈՔԻ ՉԵՆՔ ՏԱ :

ՍՏԱԼԻՆ

Պատվ. № 36, Գլավիտ № 2273

ՀԿ(Բ)Կ ԿԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅԱՆ «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»-Ի
ՏՊԱՐԱՆ, ՅԵՐԵՎԱՆ

րանց հորիզոնական արագությունը միջին հաշվով հասնում է 350—400 կլմ. մեկ ժամում: Բեռնատարությունը տասնյակ տոններին: Զինված են բոլոր տեսակի ուժերերով, թեթև թնդանոթներով, զնդացիլներով և թուճավոր նյութերով (ԹՆ): Գործողության շառավիղը՝ 2000—3000 կլմ., առատազը՝ 7000 մ.:

Կործակիչ սովառնակները լինում են մեկ կամ մի քանի տեղանի: Նրանց խնդիրն է՝ իրենց վրա վերցնել ողային կռիվը: Զինված են զնդացիլներով (2—6) և հեռակա (ողում պայթող) ուժերերով: Նրանք բոլոր սովառնակներից ծավալով փոքր են, ճշկուն և արագաչարժ. հորիզոնական արագությունը հասնում է 400—450 կլմ. մեկ ժամում, առատազը՝ 10—12 կլմ.:

Գրոհող կամ հրսող սովառնակների հիմնական խնդիրն է՝ մոչնչացնել թշնամու կենդանի ուժը: Նրանք կարող են գործել շատ ցածրից (20—30 մետր). նրանք տարբերվում են մյուս սովառնակներից նրանով, Վոր նրանց նուրբ և կարևոր մասերը ներքևի կողմից զրահապատ են, զնդացրային և հրացանի կլրակից պաշտպանելու համար: Զինված են զնդացիլներով (4—8), բեկորային ուժերերով և ԹՆ-ով:

Ողային հարձակման միջոցների մեջ զլխավոր դեր են խաղում ավիո-ուժերերը, վորոնք ըստ իրենց կառուցվածքի, լինում են՝ քանդող, բեկորային, հըրձիգ և քիմիական:

Փակղող ուժերերը գործ են անվում ավերելու թշնամու ամբուլթյունները, գործարանները, կամուրջները, ելեքտրոկայանները, աերողբոմները և այլն: Այդ ուժերերը գործում են պայթուցիկ նյու-

րանց հորիզոնական արագությունը միջին հաշվով հասնում է 350—400 կլմ. մեկ ժամում: Բեռնատարությունը տասնյակ տոնների: Ջինված են բոլոր տեսակի ուղմբերով, թեթև թնդանոթներով, զնդացիրներով և թունավոր նյութերով (ԹՆ): Գործողության շառավիղը՝ 2000—3000 կլմ., առատապը՝ 7000 մ.:

Կործանիչ սավառնակները լինում են մեկ կամ մի քանի տեղանի: Նրանց խնդիրն է՝ իրենց վրա վերցնել ողաշին կռիվը: Ջինված են զնդացիրներով (2—6) և հեռակա (ողում պայթոյ) ուղմբերով: Նրանք բոլոր սավառնակներից ծավալով փոքր են, ճրկուն և արագաշարժ. հորիզոնական արագությունը հասնում է 400—450 կլմ. մեկ ժամում, առատապը՝ 10—12 կլմ.:

Գրտող կամ հրտող սավառնակների հիմնական խնդիրն է՝ վոջնչացնել թշնամու կենդանի ուժը: Նրանք կարող են գործել շատ ցածրից (20—30 մետր). նրանք տարբերվում են մյուս սավառնակներից նրանով, վոր նրանց նուրբ և կարևոր մասերը ներքևի կողմից պահպանված են, զնդացրային և հրացանի կլրակից պաշտպանելու համար: Ջինված են զնդացիրներով (4—8), բեկորային ուղմբերով և ԹՆ-ով:

Ողաշին հարձակման միջոցների մեջ վլիավոր դեր են խաղում ավիո-ուղմբերը, վորանք ըստ իրենց կառուցվածքի, լինում են՝ քանդող, բեկորային, հլրձից և քիմիական:

Փակող ուղմբերը գործ են անում ավերելու թշնամու ամրությունները, գործարանները, կամուրջները, ելեքտրոկայանները, տերոգրոմները և այլն: Այդ ուղմբերը գործում են պայթուցիկ նյու-

վառնակը կարող է թունաւորել մի քանի դա. (նոյսած
ինչ խորութեամբ) :

(Թունաւոր նյութերի մասին տես ԹՆ կոնսպեկտը) :

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԹՈՒՆԱՎՈՐ ՆՅՈՒԹԵՐ

Մարտական թունաւոր նյութեր համարվում են բոլոր այն թունաւոր նյութերը, վորոնք մարդկանց և կենդանիներին վրա ազդում են մասսայականորեն, և հիմնականորեն կամ ժամանակաւորապես դուրս են հանում շարքից : Թունաւոր նյութերի մահաբերութեանը կախված է նրանց համակենտրոնացումից (համարվում է թունաւոր նյութերի այն քանակը, վորը պտնւում է մեկ միավորում ողի մեջ) . վորքան համակենտրոնացումը ուժեղ լինի, այնքան մահաբերութեանն ավելի շուտ և շատ կլինի, և ընդհակառակը : Թունաւոր նյութերի մահաբերութեանը կախված է նաև թունաւոր նյութերի մեջ մնալու տևողութեանից և թունաւոր նյութի մահաբերութեան հատկութեանից : ՄԹՆ ըստ իրենց Փիլիքական վիճակի լինում են 3 դրութեամբ՝

1. Կարճր, հեղուկ և դադային, իսկ ողում լինում են դադանման, մառախուղանման և ծխանման :

Մարտական թունաւոր նյութերը կենդանի որդանիդմի մեջ են անցնում հետևյալ ճանապարհներով՝

1. Հնչաութեան հետևանքով սղի միջոցով, շնչափող և թոքեր : 2. Ողի միջոցով լորձաթաղանթներին վրա, քիթ և աչքեր : 3. Կենսամթերքների միջոցով անցնում են կերակրափող, ստամոքս և աղիքներ : 4. Կաթիլների միջոցով՝ մաշկի քայքայում : ՄԹՆ ըստ իրենց տակտիկական հատկութեան լինում են յերկու

տեսակ՝ կայուն և անկայուն. կայուն կոչվում են այն թոււնավոր նյութերը, վորոնք զործադրելուց հետո ուզում և զետնի վրա կարողանում են յերկար ժամանակ պահպանել իրենց մարտական հատկութիւնը, սկսած ժամերից մինչև որեր և շաբաթներ: Որինակ՝ իպրիտը և լուիզիտը: Անկայուն կոչվում են այն թոււնավոր նյութերը, վորոնք զործադրելուց հետո կարճ ժամանակամիջոցում կորցնում են իրենց մարտական հատկութիւնը 10 րոպեյից մինչև մեկ և կես ժամ—քլոր, ֆողզեն, դիֆոզզեն և այլն:

ՄԹՆ լինում են մի քանի տասնյակ. այս բոլորը բաժանվում են 4 հիմնական խմբերի ըստ իրենց մարտական ներգործման: 1. Խեղդող խումբ, վորին պատկանում են՝ ֆողզեն, դիֆոզզեն և այլն: 2. Գըրուդուիչ, վորին պատկանում են՝ քլորպիկրին, քլորոցետոֆենոն (արտասուքեր) և ազամսիզ (փոշտացնող). 3. Ընդհանուր թոււնավորող, վորին պատկանում են կատաթթու և շմոլպազ, 4. մաշկապաւրային, վորին պատկանում են իպրիտ և լուիզիտ:

Խեղդող խումբ՝ ֆողզեն — անուշի հեղուկ է, հոտը նմանվում է փտած խոտի կամ մրզի. զերո աստիճանում հեղուկ է, իսկ +8 աստիճանում յեռում է: Փողզենը հեշտությամբ լրովվում է ջրի հետ, ազդում է մետաղների վրա և քայքայում նրանց, զըլխավորապես ազդում է կենդանիների և մարդկանց շնչառության որդանի վրա, ունի թոււնավորման յերկու հատկութիւն՝ փոքր համակենտրոնացման դեպքում առաջացնում է ընդհանուր թոււնավորում, իսկ ուժեղ համակենտրոնացման դեպքում՝ թոքերի մեջ առաջացնում է ռեակցիա: Արյան միջից խլում է կատալիզատորը, վորի հետևանքով թոքերի մեջ դո-

յանում ե աղաթթու, աղաթթվի հետեանքով թորքերը մի քանի անգամ ուռչում են և դժվարացնում շնչառությունն ու մահ են առաջացնում: Ողից ծանր ե 3,5 անգամ: Գործադրվում ե ավիացիոն սուժերով և հրետանու արկերի միջոցով. գալիք պատերազմում ավելի շատ ե գործածվելու, վորովհետե ունի նենգավոր հատկություն. նա իր ազդեցությունը հայտնաբերում ե շնչելուց 3—4 Ժամ հետո, նույնիսկ 8 Ժամից հետո:

Դիֆտերիա — հեղուկ թունավոր նյութ ե, ողից ծանր ե 7 անգամ, իր գործադրման ձևով և ազդեցությամբ նման ե ֆոզդենի, վորովհետե դիֆտերիան դա նույն ֆոզդենն ե, վորը քիմիականորեն վերցված ե 2 անգամ. պատկանում ե խեղդող խմբին, նույնիսկ համարվում ե կիսակայուն թունավոր նյութ: Թե՛ դիֆտերիան ե թե՛ ֆոզդենից թունավորվելու դեպքում թունավորվողի արտաքին նշանները հետեյալն են. — կապտում են շրթունքները, վերջավորության ծայրամասերը, բերանում առաջանում ե առատ թուփ, ձայնը խուլտվում ե, առաջանում ե կոկորդի քերձվածություն, հազ, սրտի թափում և առատ խորխ: Առաջին ողնությունը — ամենից առաջ թունավորվածին հազցնել հակադադ՝ դեմքը մաքրելուց անմիջապես հետո, շատ զգուշ կերպով տեղափոխել մաքուր ող, այնտեղ տալ նրան թթվածին, հանդիստ պակեցնել և տաք պահել, տալ տաք ըմպելիքներ և արհեստական ջերմություն, վորից հետո հանձնել բժշկին:

Գրգիռ առաջացնողներ — քլորպիկրին՝ անդույն հեղուկ ե, կամ քիչ դեղնավուն, շատ շուտ դուրրչանում ե, հոտը նմանվում ե փայտոջիլի հոտին: Ջրի

մեջ չի ըլծւում, մետաղների վրա համարյա թե չի աղղում, պատկանում և արտասովաբեր խմբին: Ամենափոքր համակենտրոնացման դեպքում առաջացնում և ուժեղ դրդիւ, իսկ ուժեղ համակենտրոնացման դեպքում միաժամանակ խեղդող և դառնում: Քլորպիկրինը խաղաղ պայմաններում գործ և ածւում հակահեխման համար, դյուղատնտեսութեան մեջ վնասատու կենդանիները վոչնչացնելու, միաժամանակ անասնաբուսի դեմ դեղորայք պատրաստելու համար: Գալիք պատերազմում քլորպիկրինը համարյա չի գործածւելու, վորովհետև նա շուտ և կորցնում իր մարտական հատկութիւնը և շուտ հայտնաբերում իր ներկայութիւնը ողում, բացի այդ, դրանից շատ հեշտութեամբ կարելի չե պաշտպանվել:

Քլորոցետոֆենո— կարծր, բյուրեղանման սպիտակ հատիկներով և գույնով նյութ և, ջրի մեջ չի լուծւում, մետաղների վրա չի աղղում, գործադրւում և դիսսօլորայես ծխադլանակներով, միաժամանակ սպիտակոն ուռմբերով, հրետանու արկերով: Գործադրելուց առաջանում և այրեցում, այրեցման ժամանակ դոյանում և սպիտակ ամպանման ծուխ և այդ ծուխը աղղում և մարդկանց և կենդանիների աչքերի և կոկորդի վրա: Ինչպես քլորպիկրինը, քլորոցետոֆինը նույնպես առաջացնում և ուժեղ դրդիւ, վորի հետեւանքով սկսւում և սուր ցավ (մրմուռ), առատ արցունք և թափւում, վորի պատճառով մարդը վոչինչ չի տեսնում. աչքերը տրորել չի թույլատրւում. առաջին ողնութիւնն և՛ սողայի 2 տոկոս լուծուլթով լվանալ աչքերը մի քանի անգամ, նույն լուծուլթով կոկորդը վողողել մի քանի անգամ: Սողայի 2 տոկոս լուծուլթ-

Թով կարելի չե վողողել Փողզենից և դիֆողզենից
ազդված կոկորդը:

Ընդհանուր թունալորողներ — կապտաթթու՝
անդուլն հեղուկ է, ողից թեթև է. որինակ՝ սլը
ունի 28,8, իսկ կապտաթթուն՝ 27 միավորում, այս-
պիսով կապտաթթուն ավելի թեթև է ողից, հեշտու-
թյամբ լուծվում է ջրի, բենզինի և նալթի մեջ. հո-
տը նմանվում է դառը նշի հոտի: Կապտաթթուն իմ-
պերիալիտտական պատերազմում դործ է անվել խառ-
նուրդի միջոցով, նույնը կդործածվի նաև զալիք պա-
տերազմում խառնուրդի միջոցով, յեթե մի-
այն կարելի լինի տալ նրան ողից ծանր
և քիմիապես կայուն հատկութուն. կարելի
չե դործածել ավիացիոն ոռոմբերի և հրետա-
նու արկերի միջոցով: Կապտաթթուն սամեհաարազ և
ամենատեղ մահարեր թունալոր նյութերից մեկն է,
նրա մարտական համակենտրոնացումը համար-
վում է 0,5 միլիգրամ՝ մի լիտր ողի մեջ,
դիտալորապես ազդում է ուղեղի և ջղալին սխտեմի
վրա: Թունալորումը կատարվում է դիտալորապես
արյան միջոցով:

Շմոլազազ — անդուլն, անհոտ, անկայուն թն
և, նույնպես ողից թեթև է, յեթե ողի հետ համեմա-
տելու լինենք, կտեսնենք, վոր ողը ունի 28,8, իսկ
շմոլազազը՝ 28, հեշտությամբ այրվում է՝ արձակե-
լով կանաչավուն բոցեր, հեշտությամբ միանում է
խոնավության հետ և կորցնում է մարտական հատ-
կութունը: Ինչպես կապտաթթվի, նույնպես և շմո-
լազազի թունալորումը հայանարերվում է հետևյալ
արտաքին նշաններով՝ առաջանում է դիտալորապես,
դիտազավ, սրտի խառնում, սրտի թափում, ջերմաս-

տիճանի բարձրացում. շմուղադաղից առաջանում և ընդհանուր թուլություն և վտտքերի կաթվածահարություն, իսկ կապտաթթվից առաջանում և ձևքերի և վտտքերի կծկում, հետագայում ջերմաստիճանի անկում: Առաջին սղնություն՝ թունավորվածին ամենից առաջ տեղափոխել մաքուր ող, հազցնելով նրան հակազոզ, մաքուր ողում մի փոքր տալ թթվածին, վորից հետո գոտկատեղից մինչև վեր մերկացնել և տալ արհեստական շնչառություն և կատարել մարմնի ջրփում (կապտաքքվի դեպքում). շփումը կատարել կոշտ և թաց շորերով: Արհեստական շնչառությունը լինում է յերկու տեսակ՝ Սիրլեստրի և Շեֆֆերի — այն հաշվով, վոր յուրաքանչյուր մեկ ըոպեյում թունավորվածին տրվի 16—20 շարժում:

Մաշկապալարային — Իպրիա (դիքլոր-դիեյդիլ-սուլֆիտ). մաքուր Իպրիաը անգույն է և մարտունակությամբ ցածր, իսկ տեխնիկական Իպրիան ունի մուգ շագանակի գույն, հեղուկ է, հոտը նմանվում է մանանեխի, կամ սխտորի հոտին: Սառը ջրի մեջ շատ չնչին քանակությամբ է լուծվում 0,48 մասնիկով, իսկ սառ ջրում վորոշ չափով ակտիվ է լուծվում: Հեշտությամբ լուծվում է նավթի, բենզինի և Ըսպիրանների մեջ. հեշտությամբ ձծվում է փայտի, կաշվի և գործվածքների մեջ: Իպրիաը դործադրվում է սվլիացիոն ուղմբերով, հրետանու արկերով, մարտական քիմիական մեքենայով և սավառնակից շաղ տալու և այլն միջոցներով: Թիկունքի նկատմամբ Իպրիաը ավելի շատ կգործածվի: Իպրիաը հողի մեջ ձծվում է 5—8 սանտիմետր, յերբեմն ավելի շատ. նախած տեղի կազմության. Իպրիաը մարդկանց և կենդանիների վրա ազդում է թե՛ հեղուկ և թե՛ գո-

յորչի վիճակում, յեթե իպրիտի զսլորչին ուժեղ շըն-
չենք՝ կարճ ժամանակամիջոցում կառաջացնի մահ .
հեշտությամբ ստուշում ե, յեռման աստիճանը 217 ե,
մարտական համակենտրոնացումը հետևյալն է՝ միկ
լիտը ջրի մեջ 0,9 դրամ: Իպրիտի կաթիլները ընկ-
նելով բաց մարմնի վրա, իր ազդեցությունը հայտնա-
բերում ե 6—12 ժամվա ընթացքում, այս շրջանը
կոչվում ե գաղտնի շրջան: Մի կաթիլ ընկնելով բաց
մարմնի վրա, առաջացնում ե կարմրում, հետո մի
փոքրիկ քոր ե զգացվում, առաջանում են մանր բլշ-
տիկներ ե վերք:

Լուիդիտ— մուգ չալանակազույն հեղուկ ե, հո-
տը նմանվում ե փիփերտի հոտի, լուծվում ե նապթի,
բենզինի մեջ, ջրի մեջ այնքան լավ չի լուծվում, ինչ-
պես իպրիտը, իր կայունությամբ դիջում ե իպրի-
տին: Լուիդիտը իր դործազրմամբ ե կաթիլանման
ներդործմամբ նման ե իպրիտին մի տարբերությամբ,
վոր լուիդիտը ալկելի շուտ ե զգացնել տալիս իր ներ-
կայությունը, քան իպրիտը, ուրիշ խոսքով լուիդի-
տը գաղտնի շրջան ունի: Լուիդիտի մառախուղը ազ-
դում ե մարդկանց ե կենդանիների լորձաթաղանթնե-
րի վրա այնպես, ինչպես աղամսիղը, վորովհետև
նրա մեջ կա արսենների միացություն:

Առաջին ռզնուքյունը. վորպեսզի կարողանանք հեշ-
տությամբ վերացնել կաթիլները մաշկի վրայից՝ դը-
րս համար դոյություն ունեն 2 անհատական քիմիա-
կան ծրարներ. մի տեսակը տուփ ե, վորի մեջ դրա-
նըվում են մառլայից կաղմված մի շարք բարձիկներ
(տամբոններ), վորոնք ներծծված են հեղուկ լու-
ծույթներով. կաթիլը վերացնելու համար անհրա-
ժեշտ ե հանել առաջին բարձիկը, մզել ե հեշտությամբ

յորչի վիճակում, յեթե իպրիտի զսլորչին ուժեղ շըն-
չենք՝ կարճ ժամանակամիջոցում կառաջացնի մահ.
հեշտությամբ ստուշում ե, յեռման աստիճանը 217 ե,
մարտական համակենտրոնացումը հետևյալն է՝ միկ
լիտը ջրի մեջ 0,9 գրամ: Իպրիտի կաթիլները ընկ-
նելով բաց մարմնի վրա, իր ազդեցությունը հայտնա-
բերում ե 6—12 ժամվա ընթացքում, այս շրջանը
կոչվում ե գաղտնի շրջան: Մի կաթիլ ընկնելով բաց
մարմնի վրա, առաջացնում ե կարմրում, հետո մի
փոքրիկ քոր ե զգացվում, առաջանում են մանր բլշ-
տիկներ ե վերք:

Լուիդիտ— մուգ չալանակազույն հեղուկ ե, հո-
տը նմանվում ե փիփերտի հոտի, լուծվում ե նապթի,
բենզինի մեջ, ջրի մեջ այնքան լավ չի լուծվում, ինչ-
պես իպրիտը, իր կայունությամբ դիջում ե իպրի-
տին: Լուիդիտը իր դործազրմամբ ե կաթիլանման
ներդործմամբ նման ե իպրիտին մի տարբերությամբ,
վոր լուիդիտը ալկելի շուտ ե զգացնել տալիս իր ներ-
կայությունը, քան իպրիտը, ուրիշ խոսքով լուիդի-
տը գաղտնի շրջան ունի: Լուիդիտի մառախուղը ազ-
դում ե մարդկանց ե կենդանիների լորձաթաղանթնե-
րի վրա այնպես, ինչպես աղամսիղը, վորովհետև
նրա մեջ կա արսենների միացություն:

Առաջին ռզնուքյունը. վորպեսզի կարողանանք հեշ-
տությամբ վերացնել կաթիլները մաշկի վրայից՝ դը-
րա համար դոյություն ունեն 2 անհատական քիմիա-
կան ծրարներ. մի տեսակը տուփ ե, վորի մեջ գըտ-
նըվում են մառլայից կաղմված մի շարք բարձիկներ
(տամբոններ), վորոնք ներծծված են հեղուկ լու-
ծույթներով. կաթիլը վերացնելու համար անհրա-
ժեշտ ե հանել առաջին բարձիկը, մզել ե հեշտությամբ

խարխտը կամ լուրիլտը անցել են ստամոքսը, այդ դեպքում անհրաժեշտ է մաքրել ամբողջ ստամոքսը մի քանի անգամ: Ամբողջ դործողությունը կատարելուց հետո, անհրաժեշտ է դիմել բժշկին և նրանից ստանալ համապատասխան ցուցումներ:

ԽՆԴԻՐ 2.

ՀԱԿԱՌԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ (ՀՈՊ-Ի)

ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Այն բոլոր միջոցներն ու միջոցառումները, վորոնք ապահովում են սովյալ սկսուության կամ քաղաքի արտադրության անխափան ընթացքը և բնակչության կյանքը թշնամու ուղային հարձակման ժամանակ, կոչվում են (ՀՈՊ) Հակաուղային պաշտպանություն: Հակաուղային պաշտպանության (ՀՈՊ-ի) հիմնական խնդիրներն են՝

1. Ընկճել (ճնշել) թշնամու ուղային ուժերի մարտական դործողությունը, վոչնչացնելով նրա ավիացիոն բաղաները (չործարանները), ակրողրոմները և ուղային նավատորմը դեանի վրա:

2. Վոչնչացնել թշնամու սավառնակները ողում, իրենց մարտական խնդիրը կատարելու ժամանակ:

3. Դժվարացնել ուղային հարձակումը, պակասեցնել հարձակման ևՖեկտը (արդյունքները):

4. Արագորեն վերացնել ուղային հարձակման հետևանքները:

Հակաուղային պաշտպանության միջոցներն ու միջոցառումները, յեղնելով նրանց տեխնիկական,

տակախիական և կաղմակերպչական հատկութիւններէց բաժանուած են հետեյալ յերեք խմբերի .

1) Կապի և ղեկավարման միջոցներ (վորոնք ընդ-
զրկուած են ղիտողութեան և հետախուզութեան ծառա-
յութիւնները) :

2) Ավիտ-ղենիթային պաշտպանութեան միջոցներ
և

3) Տեղական պաշտպանութեան միջոցներ ու մի-
ջոցառումներ : (Տես ՀՈՊ-ի միջոցների և միջոցա-
ռումների սխեման) :

Ուղային ղիտողութիւնը հանդիսանում է ՀՈՊ-ի
կայանի պետի արտաքին (քաղաքից դուրս) հետա-
խուզութիւնը, վոր ապահովուած է ՀՈՊ-ի կայանի
գործառնների իր ժամանակին բացառապէս (մար-
տական պատերազմութիւնը) և բնակչութեան նա-
խազգուշացումն ուղային հարձակման ժամանակ :

Ավիտ-ղենիթային պաշտպանութեան միջոցներն
են՝

1. Ռմբակոծող ինքնաթիռներ, վորոնց հիմնական
ինդիքն են՝ սումբերը տեղ հասցնել և նետել : Նը-
բանք լինում վն ծանր, միջին և թեթե : Նրանց հո-
րիզոնական արագութիւնն է (միջին հաշիւով) 300—
350 կլմ . մեկ ժամում, բեռնատարութիւնը հասնում
է տասնյակ տոնների : Առատապէս՝ 7000 մետրի :
Ապասարկուած են մի քանի մարդկանցով, ղինված
են թեթե թնդանոթներով, բոլոր տեսակի սումբե-
րով, ղնդացիներով և թունաւոր նյութերով (ԹՆ) :
Գործողութեան շառաւիղը հասնում է մի քանի հա-
զար կլլումհարերի : Գործում են և՛ ղիշեր, և՛ ցերեկ :
Ծաւալով մեծ են բոլոր տեսակի սաւառնակներէց :

2. Կործանիչ ինքնաթիռներ, վորոնց հիմնական

խնդիրն և՛ իրենց վրա վերցնել ողային կռիվը: Նը-
րանք լինում են մի տեղանի և մի քանի տեղանի:
Հորիզոնական սրագությունը հասնում է 350—400
կմ. մեկ ժամում: Առատապը 10—12 կմ.: Ձինված
են զնդացիրներով (2—6) և հեռակա (ողում սլայ-
թոլ) սումբերով:

3. Ձենիթային հրետանին, վորի հիմնական խնդ-
իրն և հարվածել ողային թշնամուն, քայքայել նը-
րա մարտական շարքերը — կարգերը, շեղել ողային
թշնամուն իր մարտական դիրքից:

Ձենիթային հրետանին տարբերվում և դաշտա-
յինից նրանով, վոր նա կարող է կրակել ուղղահա-
յաց մինչև 90 աստիճան, իր առանցքի շուրջը 360
աստիճան: Արագ և կրակում (12—15 կրակ մեկ րո-
պեյում):

Հարվածում և թշնամուն մինչև 15 կմ. բարձ-
րության վրա: Լինում և մեծ, միջին և փոքր սրա-
մաչափի:

4. Ձենիթային զնդացիրները, վորոնք հարվա-
ծում են ցածրից թռչող թշնամուն, տարբերվում են
դաշտային զնդացիրներից նրանով, զոր ունեն մի
քանի փողերի միացում (батарейное соединение),
վորի հեռանալով շատ կրակ և տալիս (1500 փամ-
փուշա մեկ րոպեյում, միջին թվով):

5. Ձենիթային լուսարձակներ, վորոնց հիմնական
խնդիրն և լուսավորել թշնամուն ողում և այդպիսով
սմանդակել զենիթային միջոցներին ու կործանիչ
ինքնաթիռներին: Կործանիչ ինքնաթիռները, դիչեր
ժամանակ, առանց լուսարձակների դործել չեն կա-
րող:

Նրանց լույսի ուժը հասնում է 600.000—2 մի-

լյարդ մոմի ուժի: Ճառագայթը (հասնում է) լուսավորում է մինչև 10—15 կլմ.:

6. Չայնորսիչներ, վորոնց խնդիրն է՝ ժամանակին հայտնաբերել թշնամու սավառնակը ողում, ողնել լուսարձակներին: Չայնը վորսում են միջին հաշվով 15 կիլոմետրի վրա, սպասարկվում են յերկու հոգով:

7. Ողային լարացանցերը (արգելախաչին ողապարիկներ), վորոնց խնդիրն է՝ շեղել թշնամուն իր մարտական դիրքից: Գործադրվում են ցերեկն ու գիշերը: Այդ ողապարիկները լինում են վորք և մեծ: Փոքրերը բարձրանում են մինչև 3500—4500 մետր, իսկ մեծերը՝ մինչև 2000 մ.: Նրանք կապված են դեանի հետ սողապատե լարով, վորը փաթաթված է մեքենայի վրա ամրացրած կոճին (լիբեղկա):

Տեղական պաշտպանութան միջոցների (տես սխեման) հիմնական խնդիրն է՝ արագորեն վերացնել ողային թշնամու հարձակման հետևանքները և պահասեցնել նրա եֆեկտը: Այն վայրը (քաղաքը), վորը ունի խոշոր տնտեսական, ռազմական և քաղաքական նշանակություն, վորը յենթակա յե թշնամու առջին հարձակման և վորտեղ կտտարվում են ՀՈՊ-ի ուղիները ու միջոցառումներ, կոչվում է ՀՈՊ-ի կայան: ՀՈՊ-ի աշխատանքները կայանում լիովին ապահովելու համար, կայանում կաղմակերպվում է տեղական ՀՈՊ-ի շտաբ, վորը յենթարկվում է տվյալ քաղաքի խորհրդի նախագահին, վորը հանդիսանում է տեղական ՀՈՊ-ի կայանի պետը: Կայանը իր հերթին բաժանվում է ՀՈՊ-ի շրջանների, վորտեղ ՀՈՊ-ի պետ է հանդիսանում շրջ. խորհրդի նախագահը, իսկ շրջանը բաժանվում է ՀՈՊ-ի թա-

305 A I 3754

ՀԵՏՐՈՍԱԿԱՆ
ՔՐՈՇԱԿԱՆ ԱՅՉ

դամասերի, վորտեղ նշանակվում է թաղամասի պետ : Բաղաքում դանվող այն կեանքը, վորոնք ունեն սաղմական, քաղաքական և տնտեսական խոշոր նշանակութուն և վորոնք յենթակա յեն թշնամու առաջին հարձակման — կոչվում են ՀՈՊ-ի սրյեկտներ : ՀՈՊ-ի թաղամասերին կից կաղմակերպվում են ՀՈՊ-ի մասնագիտական կոմանդաներ, զինապարտներից, վորոնք վորպես փոփոխիկներ անցնում են հատուկ պատրաստականութուն և յենթարկվում են անմիջապես թաղամասի պետին : Տեղական ՀՈՊ-ի շտաբին կից կաղմակերպվում են մի շարք ծառայութուններ (տես սխեման), վորոնք յենթարկվում են Տեղ. ՀՈՊ-ի պետին :

Հակառդային պաշտպանութունը լինելով մասնաշախտկան և ունենալով դասակարգային բնույթ, պահանջում է լայն աջակցութուն ամենուրեք՝ խորհրդային, կուսակցական, պրոֆ. և հասարակական կաղմակերպութունների կողմից : Խոշոր հասարակական կաղմակերպութունների աշխատանքները ղեկավարում է ՊԱԶԸ-Ավիաբիւմը : Խորհրդային ամեն մի քաղաքացի պարտավոր է ահտիվ կերպով մասնակցել ՀՈՊ-ի աշխատանքներին, ապահովել մեր յերկրի և իր սեփական կյանքի պաշտպանութունը :

(Բնակչության գործողությունը Ո. Տ. Ժամանակ՝ տես քաղխորհրդի պարտադիր վորոշումը) :

ԽՆԴԻՐ 3.

ՀԱԿԱՔԻՄԻԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՅՆԵՐԸ ՅԵՎ ՄԻՋՈՅՍՈՒՄՆԵՐԸ

Հակաքիմիական պաշտպանության միջոցներն են՝

1. Անհատական, փորձնք պաշտպանում են անհատին, դրանք են՝ հակազգայր, փորով անհատը պաշտպանում և իր շնչառութեան որդանները, աչքերը և յերեսը ԹՆ-ից և մաշկի պաշտպանութեան միջոցները (հակախարխտային հալուստ, ծածկոցներ, դուրյաններ, ձեռնոցներ և այլն)։ Անհատական պաշտպանութեան միջոցներ կան նաև կենդանիներէ համար (ձիւրի, շների)։

2. Կոլեկտիվ պաշտպանութեան միջոցներ — դրանք են դադապատարանները, հատկապես կառուցված կամ հարմարեցրված շէնքեր — սենյակներ։

3. Գազահանման միջոցներ — փորձնք ծառայում են չեղարացնելու մարտական ԹՆ-ը։ Գազահանման յերեք մեթոդով աչն և՛ քիմիական, մեխանիկական և խտոր, կտրելի յե գազահանման յենթարկել բոլոր վայրերը, առարկաները, ուտելիքը, կերը և այլն։

Գազահանման նյութերն են՝ քլորախլորը, դիպս-քլորիտը, լուծույթներ (նավթ, բենզին, սպիրտ, եթիր և այլն)։ Գազահանման համար դոյութեան ունեն մի շարք գործիքներ (տես քիմ. կոմանդայի կանոնակար)։

4. Ոժանդակ միջոցներ, փորձնք նպատակն և հնարախորութեան տալ ժամանակին ոգտագործելու պաշտպանութեան միջոցները։ (Ազդանշաններ, շրջապատման նշաններ և այլն)։

Հակազգայրը ըստ կառուցվածքի բաժանվում են յերկու խմբի՝ թորող (չտիչ) և մեկուսացնող։ Մեկուսացնող հակազգայր հաղնելուն պես մարդ կըտըրվում և արտաքին ողից և շնչում և հակազգայր մեջ վաղորդք հավաքված ողով։ Սա ավելի խոշոր և, ծանր

և բարդ է, կարճատե է պաշտպանում և թանկ է, բայց պաշտպանում է բոլոր տեսակի հայտնի և անհայտ թՆ-ից :

Թորոզ հակազարը հաղնելուց հետո զարձյալ չնչում ենք մեզ չբջատատող ողբ, և յեթե ողբ թունալորված է, դովում է հակազարում և մաքրված ողբ անցնում է մեր շնչառության սրզանները : (Այս խնդրի շարունակությունը տես քիմ. կոմանդայի կոմսպեկտը) :

ԽՆԴԻՐ 5 .

ՏԵՂԱԿԱՆ ՀՈՊ-Ի ԿՈՄԱՆԴԱՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐԱՅԻՆ ՀԱՐՁԱԿՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՀՈՊ-ի բոլոր կոմանդաները, ողային տաղնապի հետ անմիջապես, վորքան հնարավոր է արագ կերպով հավաքվում են իրենց նախորոք նշանակված հավաքատեղերը, ստանում են իրենց մարտական պիտույքները, բնդունում են մարտական դրություն (պատրաստվում են) և անմիջապես զեկուցում են իրենց պետին, իրենց պատրաստության մասին :

Կապի և ղեկավարման կոմանդայից կամ մի ալ կոմանդայից, ում կարգադրված է, նշանակում են ղիտակայաններ, վորոնց հիմնական խնդիրն է ղիտել սավանակների գործողությունը, նրանց հասցրած վնասները և իրենց ղիտողության արդյունքները ժամանակին ու ճշտորեն հաղորդել իրենց անմիջական պետին (ու իրենց նշանակել է) : Դիտողության արդյունքները կարելի չէ հաղորդել զրավոր կամ բանավոր :

Այն վայրը, ուր հասցրված և թշնամու հարվածը — կոչվում և վնասված վայր:

Վնասված վայրերը կարող են լինել միատեսակ և բազմատեսակ, միատեսակ—յերբ հասցրված և միայն մի տեսակի հարված (թունալորում, ավերում կամ հրդեհ)․ բազմատեսակ—յերբ հասցրված են մի քանի տեսակ հարվածներ՝ և՛ թունալորում, և՛ հրդեհ, և՛ ավերում և այլն:

Մի քանի վնասված վայրերի աշխատանքները կենարոնացած կերպով ղեկավարելու համար, այդ վայրերը միացվում են և կազմվում մարտական թաղամաս, վորը վերանում և վնասված վայրերի վերացումից անմիջապես հետո:

Մարտական թաղամաս կազմակերպվում և և այն ղեկավարում, յերբ վնասված վայրը դնվում և յերկու ՀՈՊ-ի թաղամասերի սահմանում:

Մարտական թաղամասում գործող բոլոր զորամասերը յենթարկվում են նշանակված մարտական թաղամասի պետին: ՀՈՊ-ի տեղական զորամասերը, ստանալով հրաման և տեղեկանք վնասված վայրերի մասին, անմիջապես մեկնում են այնտեղ, վերացնելու թշնամու հասցրած հարվածը:

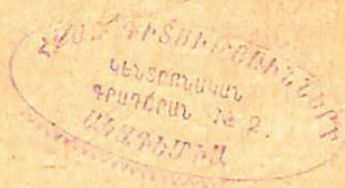
Մեկնելուց առաջ անհրաժեշտ է ուղարկել հետախուզություն, վորին տալ խնդիր՝ ապահովելու զորամասի շարժման ճանապարհը (ուղղությունը) դեպի վնասված վայրը և հետախուզել վնասված վայրը:

Հետախուզության ուղարկելիս անպայման մեկին նշանակել ավազ: Տալ հետախույններին շարժման ուղղություն և խնդիր: Սակ և այն տեղը, ուր պետք է ուղարկվեն հետախուզության արդյունքները:

ՀՈՊ-ի տեղական զորամասերը վնասված վայրե-

բում աշխատելիս պարտավոր են կապ հաստատել
այն բոլոր զորամասերի պետերի հետ, վերոնք աշ-
խատում են տվյալ վայրում՝ իրենց աշխատանքների
և զործողութեան համապարժակցութեան ստեղծելու
համար:

Գործող զորամասերի անմիջական պետերը պար-
տավոր են ստեղծել իրենց զորամասի մարտական
մատակարարումը (Ֆիմ. կոմանդա-դադահանման
նյութերի, զլորակրի, բժշկատանիտարականը—զեղո-
բայքի և այլն):

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0038362

[044]

285

A $\frac{I}{3754}$

2267

1970

Прон.